

ЗАКОН за омбудсмана

Глава първа Основни положения

Чл. 1. Този закон урежда правното положение на омбудсмана, както и организацията и дейността на тази институция.

Чл. 2. Основната задача на омбудсмана е да защитава гражданите чрез предвидените в този закон средства при нарушаване на техните права и свободи от органите на държавната власт.

Чл. 3. (1) Омбудсманът трябва да наблюдава административната дейност извършвана от органите на държавна власт и да бъде възпиращ фактор срещу злоупотребата с власт, която нарушава правата на гражданите.

(2) Омбудсманът е длъжен да помага на гражданите за възстановяване на накърнените им права от държавата или нейни служители.

Глава втора Правно положение на омбудсмана

Чл. 4. За омбудсман се избира български гражданин, който няма друго гражданство, има най-малко петнадесет години юридически стаж и притежава високи професионални и нравствени качества.

Чл. 5. (1) Омбудсманът се избира от Народното събрание за срок от пет години. Той изпълнява задълженията си до встъпване в длъжност на новоизбрания омбудсман.

(2) Предложение за избор на омбудсман могат да правят президентът, народните представители, парламентарните групи, Висшият съдебен съвет и 20 000 пълнолетни български граждани.

(3) Народното събрание избира омбудсмана с тайно гласуване.

(4) Избран е този кандидат, който е получил повече от половината от гласовете на всички народни представители.

(5) Ако никой от кандидатите не е получил необходимите гласове по предходната алинея, се провежда втори тур, в който участват само първите двама кандидати, получили най-много гласове. Избран е този който е получил повече от половината гласове на участвалите в гласуването.

Чл. 6. (1) При встъпването си в длъжност Омбудсманът полага клетва пред Народното събрание със следното съдържание: "Заклевам се в името на Република България да спазвам Конституцията и законите на страната и във

всичките си действия да се ръководя от интересите на народа и да защитавам основните права и свободи на гражданите. Заклех се!"

(2) Мандатът на омбудсмана започва да тече от полагането на клетвата.

Чл. 7. Изборът на нов омбудсман се провежда не по-рано от два месеца от изтичане на мандата на действащия при условия и ред посочени в чл.5 от закона.

Чл. 8. (1) Омбудсманът се ползва с имунитета на народен представител.

(2) Иmunитетът на омбудсмана може да бъде отнет при условията и реда на чл.70 от Конституцията.

Чл. 9. (1) Омбудсманът има статут на съдия от Конституционния съд.

(2) Омбудсманът получава възнаграждение, равно на възнаграждението на съдия от Конституционния съд.

Чл. 10. Омбудсманът няма право:

1. да членува в политически партии;
2. да членува в синдикални организации;
3. да членува в организации на юридически лица с нестопанска цел;
4. да членува в регистрирани или нерегистрирани организации;
5. да заема друга държавна служба или да извършва търговска дейност, както и да участва в управителни органи на търговски дружества;
6. да получава възнаграждение срещу труд, освен от преподавателска дейност или негови публикации в областта на науката, изкуството или публицистиката;
7. членовете на неговото семейство да извършват търговска дейност под каквато и да е форма.

Чл. 11. Омбудсманът се освобождава от длъжност поради:

1. подаване на оставка, която се приема от Народното събрание чрез гласуване;
2. поставяне под запрещение;
3. осъждане с влязла в сила присъда;
4. смърт;
5. при изтичане на срока, за който е избран;
6. несправяне със задълженията си и при нарушаване на Конституцията и законите на страната или на общоприетите морални правила за поведение в обществото. Решението за освобождаване се приема от Народното събрание с мнозинството на повече от половината от всички народни представители;
7. по искане на 200,000 пълнолетни български граждани. В този случай Народното събрание е длъжно да прекрати мандата на народния защитник.

(2) Процедурата по отзоваването на омбудсмана трябва да бъде регламентирано в Правилника за организацията и дейността на Народното събрание.

Глава трета **Права и задължения на омбудсмана**

Чл. 12. Омбудсманът има право:

1. да участва в заседанията на Народното събрание и комисиите, както и да взема думата, когато я поиска;
2. да участва в заседанията на Министерския съвет без право на глас, когато се разглеждат въпроси, засягащи пряко правата на гражданите;
3. да участва в заседанията на Консултативния съвет за национална сигурност при президента, когато се разискват въпроси пряко засягащи правата на гражданите;
4. да участва в заседанията на Висшия съдебен съвет;
5. на достъп до институциите, осъществяващи публичната власт или функции, включително при обсъждане и вземането на решения от тях;
6. да иска писмена или устна информация от институциите изпълняващи държавната власт;
7. публично да изразява становището си при нарушаване на правата и свободите на гражданите. Държавните медии са длъжни при писмено поискване в срок от 24 часа да отразят изявлението на народния защитник;
8. да информира Народното събрание и другите държавни

институции за особено тежки нарушения на основните права и свободи на гражданите;

9. да извършва разследвания и прави проверки по постъпили оплаквания и сигнали за нарушения на правата и свободите на гражданите;

10. да прави предложения и препоръки до държавните институции за отстраняване на допуснатите нарушения и причините довели до тях. Държавните органи, към които се е обърнал омбудсмана, са длъжни да му отговорят в едномесечен срок;

11. да посредничи между институциите на държавната власт и гражданите за преодоляване на противоречията между тях;

12. да сигнализира органите по чл. 150 от Конституцията, с молба да сезират Конституционния съд, когато се засягат правата и свободите на гражданите. Омбудсманът може да участва по своя преценка по всяко постъпило конституционно дело като страна.

Чл. 13. Омбудсманът е длъжен:

1. да отговори писмено на гражданина в едномесечен срок. Ако случаят изисква разследване и проучвания, народният защитник е длъжен да уведоми гражданина в тримесечен срок;

2. да сигнализира органите на съдебната власт, когато има данни за извършено престъпление от общ характер;

3. да приема писмените и устни оплаквания, жалби и сигнали на гражданите за нарушаване на техните права от държавните органи и когато те са основателни да предприеме мерки в тяхна защита в рамките на своите правомощия.

Чл. 14. (1) Омбудсманът внася годишен доклад в Народното събрание до 31 март за текущата година за извършената от него дейност.

2) Народното събрание след разисквания приема или не приема доклада на народния защитник с решение. Народното събрание може да дава указания и препоръки в какви насоки да се съсредоточи неговата дейност.

(3) Омбудсманът издава годишен бюлетин за своята дейност, който се представя безплатно на централните държавни органи, областни управители и кметове на общини. С доклада се запознават представителите на обществеността и медиите.

Чл. 15. (1) Актовете на омбудсмана нямат задължителен характер.

(2) Актовете, мненията и становищата на омбудсмана не подлежат на парламентарен, съдебен, административен или друг контрол.

Чл. 16. (1) В своите си действия народният защитник се ръководи от Конституцията, международните договори, законите на страната и своето вътрешно убеждение и морал при защитата правата и свободите на гражданите.

(2) Ако Омбудсманът изгуби общественото доверие, неговите правомощия могат да бъдат прекратени при условията на чл. 11, т.6 и т. 7 от закона.

Чл. 17. (1) Омбудсманът няма право да огласява обстоятелства, които са държавна, служебна, търговска или лична тайна, станала му известна в изпълнение на неговите правомощия.

(2) Разгласяването на обстоятелствата по преходната алинея са основание да се иска предсрочното освобождаване на омбудсмана.

Чл. 18. (1) Омбудсманът няма право да иска информация и да изразява становища и мнения относно:

1. отношенията, свързани с националната сигурност;

2. отношенията, свързани с външната политика;

3. дейността и актовете на Народното събрание, Президента, Министерския съвет и Конституционния съд, които не засягат пряко правата на гражданите;

4. актовете на органите на съдебната власт при тяхната правораздавателна функция по висящи дела.

(2) Омбудсманът може да сигнализира Висшия съдебен съвет, по въпроси на движението на делата, спазването на законоустановените срокове и бързината на процеса.

Глава четвърта **Сезиране на омбудсмана**

Чл. 19. (1) Омбудсманът може да бъде сезиран от всеки гражданин, чиито права са нарушени на територията на Република България от български държавни органи.

(2) Всеки пълнолетен гражданин, независимо от неговото гражданство, пол, религия, политическа принадлежност и националност може да се обърне към омбудсмана при нарушаване на неговите права и свободи.

Чл. 20. (1) Гражданинът може да отправи до омбудсмана своята жалба писмено или устно.

(2) Жалбата трябва да съдържа:

а) имената на жалбоподавателя, неговия адрес, телефон, факс и други средства за връзка;

б) кои негови права и свободи са нарушени,

в) кой държавен орган е нарушил неговите права и свободи.

(3) Към жалбата могат да бъдат приложени и писмени доказателства.

(4) Ако жалбата е устна се съставя кратък протокол, в който се отбелязва името и адреса на жалбоподателя, нарушението и кой е нарушителят според неговите твърдения.

(5) Жалбите, молбите и сигналите до омбудсмана са безплатни.

Чл. 21. За всяка жалба, молба или сигнал се образува преписка, на която омбудсманът е длъжен да отговори.

Чл. 22. (1) Гражданите могат да сигнализират омбудсмана в срок от една година от нарушаване на техните права и свободи.

(2) Ако омбудсманът е сезиран за нарушение, извършено преди една година, той прекратява преписката на това основание, за което уведомява гражданина.

Чл. 23. (1) Гражданинът може повторно да сезира омбудсмана само ако представи нови доказателства за нарушаване на неговите права и свободи.

(2) Ако в новите доказателства се съдържат достатъчно данни за нарушаване правата и свободите на гражданина, омбудсманът може да предприеме действия в рамките на своята компетентност извън срока по предходния член.

Чл. 24. Омбудсманът не се занимава с анонимни оплаквания, жалби и сигнали, независимо дали те са в писмена или устна форма.

Чл. 25. Омбудсманът може по своя инициатива да образува преписка, ако има информация за масово или системно нарушаване правата и свободите на гражданите от държавните органи.

Глава пета **Организация и структура на институцията омбудсман**

Чл. 26. (1) Седалището на омбудсмана е София.

(2) Омбудсманът в своята дейност се подпомага от служители,

които имат статута на държавни служители при спазване изискванията на Закона за държавния служител.

(3) Към омбудсмана може да има и помощен персонал, чието правоотношение се урежда по Кодекса на труда.

Чл. 27. (1) Омбудсманът издава правилник, който трябва да обхваща структурата, вътрешната организация на институцията, щатове на служителите и техните длъжностни характеристики и връзката между отделните звена при изпълнение на техните задължения.

(2) Правилникът за организацията и дейността на омбудсмана се приема с решение на Народното събрание.

Чл. 28. Омбудсманът може да назначи свои областни представители, които се наричат областен омбудсман.

Чл. 29. Областният омбудсман има правомощия само на територията на съответната област.

Чл. 30. (1) За областен омбудсман може да бъде назначено лице с висше юридическо образование, което притежава високи професионални и нравствени качества и има не по-малко от 7 години юридически стаж.

(2) Областният омбудсман получава възнаграждение равно на 90% от възнаграждението на областния управител на съответната област.

Чл. 31. Областният омбудсман има право:

1. да участва в заседанията на общинските съвети от областта;
2. да изразява мнения и становища относно решения на областните управители, кметовете и общинските съвети, отнасящи се до правата и свободите на гражданите от съответната територия;
3. да изисква информация от органите на държавна власт на територията на областта относно нейните действия, засягащи правата на гражданите.

Чл. 32. (1) Областният омбудсман е длъжен да приеме оплаквания, жалби и сигнали на гражданите при нарушаване на техните права от органите на държавната власт в дадена област.

(2) Жалбата трябва да отговаря на изискванията на чл. 20 от закона.

(3) Областният омбудсман е длъжен да отговори на гражданите в едномесечен срок.

Чл. 33. (1) Омбудсманът може да иземе всяка преписка образувана от областните омбудсмани.

(2) Омбудсманът може да възложи на областните омбудсмани разрешаването на проблема поставен пред него, ако той се отнася за нарушаване на гражданските права от местните органи на държавна власт.

Чл. 34. Разходите във връзка с дейността на омбудсмана се определят с държавния бюджет.

Чл. 35. Народното събрание, бюджетната комисия и всеки народен представител може да иска информация от омбудсмана за изразходваните от него средства.

Преходни и заключителни разпоредби

§ 1. В едномесечен срок от влизането на закона в сила Народното събрание избира омбудсман.

§ 2. Омбудсманът в едномесечен срок изготвя правилник за организацията и дейността на институцията и го внася в Народното събрание.

§ 3. Народното събрание в едномесечен срок от внасянето му приема с решение правилник за организация и дейността на омбудсмана.

§ 4. Министерският съвет е длъжен да осигури помещения и необходимото

оборудване за дейността на омбудсмана в едномесечен срок от приемането на правилника по предходния параграф.

§ 5. По смисъла на този закон:

1. "членове на неговото семейство" по чл. 10, т. 7 означава омбудсманът, съпруг(а) и ненавършилите 18 години деца;

2. "органи на държавна власт" са всички централни и местни органи, които изпълняват властнически функции.

§ 6. Изпълнението на закона се възлага на председателя на Народното събрание.

§ 7. Законът влиза в сила един месец след обнародването му в Държавен вестник.

11 юли 2001 г

Вносител: ЛЮБЕН КОРНЕЗОВ

МОТИВИ

към Законопроекта за омбудсмана

1. Този закон е за т.нареч. "Ombudsman". Една институция, възникнала първоначално в скандинавските страни (кралския "Ombudsman" в Швеция от 1713 г.) и днес позната под различни наименования в почти всички европейски страни. Тази институция е позната в Латинска Америка и Канада. След промените в Централна и Източна Европа "Ombudsman" е въведен в Полша, Унгария, Словения, Хърватско, Румъния и в държавите от бившия Съветски съюз, включително и в Русия. Латвия, Литва, Грузия, Узбекистан и др. Различни са пътищата на отделните държави при въвеждането на тази институция - едни чрез своите конституции, други чрез закони и декрети.

Различни са правомощията, структурата и организацията на Ombudsman в отделните държави (примерно в Швеция - родината на институцията има четирма Ombudsman). Главното е, че в европейските държави такава институция е създадена. Тя работи и изпълнява своите функции.

2. Съветът на Европа приема препоръка R(85)13 от 23.9.85г. относно институцията Ombudsman и резолюция (85)8 от 23.9.85 г. относно сътрудничество между държавите-членки в тази област.

Маахстрихският договор (подписан през 1992 г. и влязал в сила през м. ноември 1993 г.) предвижда Европейският парламент да избере европейския Ombudsman. Така през 1995г. беше избран първият европейски Ombudsman г-н Якоб Зьодерман.

3. Република България е кандидат за пълноправно членство в Европейския съюз. Една от задачите ни е да въведем у нас институцията на "Ombudsman".

Конституцията от 1991 г. не предвижда такава институция. Няма обаче юридическа пречка тя да бъде въведена чрез специален закон, каквато практика има в други държави. Според нас тази институция трябва да се нарича "ОМБУДСМАН", което вече придоби гражданственост, макар и да е една "нова чуждица" в българския език. Законопроектът не е "плагиат", а изхожда от нашите специфични български условия.

4. Какво предвижда законопроектът?

Първо, чрез омбудсмана гражданинът да има още една възможност да защити своите права и свободи. Това не изключва съдебната, административна или други форми на защита на тези права. Омбудсманът е призван да оказва обществена защита на тези права, когато те се нарушават от държавната власт.

Второ, всеки гражданин, независимо дали е български или чужденец, може да сезира омбудсмана при нарушаване на неговите права, но само от български държавни органи (глава четвърта).

Особеното на законопроекта е, че юридически лица (ЮЛ) не могат да сезират народния защитник. ЮЛ могат да защитават правата си по досега законоустановения ред, но не и да търсят съдействието на омбудсмана.

И още нещо - гражданинът може да търси съдействието на омбудсмана само, ако неговите права и свободи са нарушени от държавни органи, но не и от органи, които не упражняват държавната власт. Когато правата на гражданина са нарушени по негови твърдения от органи, организации и лица, които не упражняват държавната власт, той може да защити правата си по съдебен или друг ред, предвиден в законите на страната.

По този начин (гл. I, III и IV) законопроектът очертава ясно компетенциите на народния защитник. Той защитава правата на гражданите срещу злоупотребата с упражняването на държавната власт от служителите, които я упражняват.

Трето, главната опасност, която грози институцията на омбудсмана, е да не се превърне тя в "бюро жалби". Ако се допусне това, омбудсманът ще се компрометира в

съзнанието на хората. Ако омбудсманът няма доверието на гражданите и обществото, ще се превърне в една ненужна декорация на мнима демокрация. Затова законопроектът определя ясно при какви условия може да бъде сезиран омбудсмана (чл. 20), в какъв срок от нарушаването на техните права (чл. 22) и възможност за самосезиране на омбудсмана (чл. 25).

Трябва да подчертаем, че омбудсманът няма властнически държавни правомощия (чл. 15). Неговата "сила" е обществено да въздейства, за да защити нарушени граждански права и свободи (чл. 12). Омбудсманът не е част от държавната власт, а един своеобразен представител на гражданите и защитник на гражданското общество.

Четвърто, за да се гарантира независимата и посредническа "арбитражна функция" на омбудсмана между гражданина и държавата, от определящо значение е неговия статут (глава втора).

Според Конституцията България е парламентарна република (чл. 1). Следователно, парламентът трябва да играе основна роля при конституирането и функционирането на институцията. Затова законопроектът предвижда омбудсманът да се избира от Народното събрание (чл. 5), да се отчита ежегодно пред него (чл. 14), да се освобождава от него (чл. 11), т. е. наред с общественото доверие (чл. 11, т. 7), омбудсманът е едно от основните проявления на парламентарната демокрация.

Пето, предложението ни е омбудсманът да има само българско гражданство и минимум 15 години юридически стаж (чл. 4). Изискванията за "високи професионални и нравствени качества" са доста "разтегливи", но и достатъчно точни при една разумна, а не политизирана оценка. Поставя се въпросът, защо омбудсманът трябва да бъде юрист. Защото без да подценяваме другите специалисти, това е материя от юридически науки.

Шесто, в законопроекта се предвижда организацията и структурата на институцията омбудсман (глава пета).

Практиката в други държави показва, че към омбудсмана ще се отправят десетки хиляди жалби, сигнали и оплаквания от граждани за нарушаване на техните права и свободи. Голяма част от тях са нарушения, допуснати от териториалните органи на държавната власт (областни управители, кметове, местни органи на самоуправление). Затова законопроектът предвижда областни омбудсмани (чл. 28-29). Техните правомощия са ограничени само на територията на съответната област (чл. 29). Върховенството на националния омбудсман се запазва, тъй като той назначава областните омбудсмани (чл. 28) и може да иземе и реши всеки случай, отправен до тях (чл. 33). По този начин се изгражда една стройна йерархична система, при която могат да се разрешават вътрешноорганизационни противоречия, които евентуално биха възникнали при функционирането на институцията.

Омбудсманът, избран от парламента, носи отговорността за оптималното функциониране на институцията, призвана да защитава правата и свободите на гражданите.

Седмо, жалбите, сигналите и оплакванията до омбудсмана са безплатни. Това означава, че всеки гражданин писмено или устно (чл. 20) може да сезира омбудсмана. Това гарантира демократичността и достъпността на гражданите, търсеци защита на техните права и свободи.

Дейността на омбудсмана се финансира от държавния бюджет и неговия размер се определя от Народното събрание. Вътрешният правилник, щата и финансирането се определя от Народното събрание. Затова и изпълнението на закона се възлага на неговия председател (§6).

5. Законът за омбудсмана, под това или под някакво друго наименование, ще бъде приет. Европейската институционална система изисква това. Въпросът е, дали ние ще приемем една функционираща система на демокрацията или закон, имитиращ защитата

на правата и свободите на гражданите.

Предлаганият законопроект е правната основа да се защитят правата и свободите на гражданите.

11 юли 2001 г

Вносител: ЛЮБЕН КОРНЕЗОВ